

## **SEMBLANÇA DEL PROFESSOR EDUARD CARBONELL (1946 – 2025)**

A càrrec de Xavier Antich, professor de la UdG

Benvolgut degà, col·legues, amigues, amics, i molt especialment Aurèlia i Adrià,

vaig rebre l'encàrrec del degà de la Facultat de Lletres –que vaig acceptar immediatament com un honor– de fer, en aquesta inauguració del curs acadèmic, una breu semblança d'Eduard Carbonell, professor d'aquesta casa traspassat ara fa poc més de dos mesos, el 18 d'agost.

### **[1. La Universitat de Girona]**

El Dr. Carbonell va obtenir la càtedra a la UdG l'any 1997, en l'especialitat de Patrimoni i Museologia, i s'hi va incorporar el 2006, assumint la docència en el Grau d'Història de l'Art i alhora la direcció del Màster oficial en Gestió del Patrimoni en l'àmbit local, del que en va ser ideòleg i impulsor amb l'enyorat Dr. Gabriel Alcalde. Aquell mateix 2006 va crear i va posar en marxa l'Institut del Patrimoni Cultural (origen de l'actual Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural), potser el seu més gran projecte a la UdG. I és que el seu llegat va més enllà de les classes que hi va fer i de tota la recerca publicada.

Durant aquells anys, va ser un membre molt actiu i inspirador en la renovació dels estudis d'Història de l'Art de la UdG: una renovació que buscava preservar i incrementar-ne la solidesa, el rigor, la qualitat i singularitat de l'oferta docent i l'ambició. És de justícia reconèixer que aquella renovació va quedar seriosament malmesa per diverses retallades pressupostàries successives que no van permetre portar-la a terme tal com va ser ideada. Cal dir, a més, que va tenir també un paper molt important en el suport a la creació dels estudis de Turisme: el Dr. Carbonell era un ferm defensor de la vinculació entre els estudis de Lletres i de Turisme, convençut que aquesta aliança era estratègica per als dos estudis i que els enriquia a tots dos. En això, com en tantes altres coses, va ser visionari.

### **[2. El professor i l'investigador]**

Quan va arribar a la UdG, el Dr. Carbonell ja era una eminència reconeguda entre els medievalistes i museòlegs catalans, i devem al rector Pep Nadal que Carbonell apostés per la UdG per dedicar els seus darrers anys com a professor i investigador.

Havia estudiat Història de l'Art i Museologia a la Universitat de Barcelona i a la Universitat Complutense de Madrid, i havia ampliat estudis a les universitats de

Bologna i Spoleto. Es va doctorar amb 28 anys a la UAB amb una tesi sobre *L'ornamentació en la pintura romànica* (1974), de la que en va sortir un dels seus principals llibres: *L'ornamentació en la pintura romànica catalana* (1981).

El mateix any de la defensa de la tesi, publicava els dos volums de *L'art romànic a Catalunya. Segle XII* (amb fotografies de Jordi Gumí): *De Sant Pere de Roda a Roda d'Isàvena* (Vol. 1, 1974); i *De Santa Maria de Ripoll a Santa Maria de Poblet* (Vol. 2, 1975). I, després, la monografia sobre *El Romànic català* (1976, també amb fotografies de Jordi Gumí).

la llista de les seves publicacions posteriors és molt extensa, comptant, entre els títols més rellevants: *La pintura mural romànica* (1984); *Tresors medievals del MNAC* (1997, amb Joan Sureda); *El Mediterráneo y el arte: del Gótico al inicio del Renacimiento* (2003, editor amb Roberto Cassanelli) o *L'Arte paleocristiana* (2007, en italià i en francès).

Les seves publicacions sobre el romànic català el van convertir en un dels historiadors de l'art més brillants de la seva generació. El 1981, ja era al comitè de redacció dels primers volums de la *Catalunya Romànica*, editats per Enciclopèdia Catalana, un projecte monumental al qual hi va estar molt estretament vinculat com a assessor, coordinador, investigador i redactor.

Havia entrat com a professor a la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 1972, i va continuar sent-ho fins el 1988. A l'Autònoma va obtenir la càtedra d'Història de l'Art Medieval.

El professor Carbonell, amb aquesta trajectòria docent i investigadora, es va convertir en un dels historiadors de l'art, potser el més eminent, continuadors de les tesis de Frederic-Pau Verrier, que recuperava la tradició medievalista que havia definit en les seves línies mestres Puig i Cadafalch i que havia quedat estroncada amb la guerra civil i la dictadura. Una tradició que no partia del punt de vista hispànic, d'arrels mossàrabs o visigòtiques, sinó d'un punt de vista catalanista i d'arrels europees.

### **[3. La seva vocació pública: les polítiques culturals i la gestió patrimonial]**

Però el perfil del Dr. Carbonell seria incomplet si només recordéssim la seva vida universitària. Fruit de la seva convicció de què el coneixement ha de transformar la realitat, durant gairebé dues dècades es va lliurar, amb entusiasme i passió, a les polítiques culturals i a la gestió patrimonial i museística de primer nivell nacional al màxim nivell de responsabilitat.

Eren uns anys, a finals dels vuitanta, en cert sentit fundacionals, en què les polítiques culturals a Catalunya comptaven molt, perquè la cultura tenia molt de prestigi i perquè hi havia molta feina a fer, ja que l'ombra de la desfeta provocada pel franquisme era molt allargada i calia reprendre la tasca interrompuda de la

Mancomunitat i de la Generalitat republicana. Calia gent de molt talent i alhora de gran capacitat organitzadora, amb un punt visionari, per redreçar les coses i dotar el sistema cultural de la musculatura, infraestructures i organització que aleshores no tenia. Eduard Carbonell va ser, en aquest sentit, una peça clau. I ho va fer amb autèntic sentit d'Estat. Soc dels que penso que, tot i rebre la Creu de Sant Jordi el 2020, el país no li ha reconegut prou el que, en aquells moments, va fer.

El 1988, el conseller de Cultura Joan Guitart el va nomenar director general de Patrimoni. Van ser anys de molta feina de planificació i execució, i es va dedicar més a treballar que a donar entrevistes: les seves aparicions en premsa són, en realitat, aleshores, molt escasses.

I tanmateix durant el seu mandat va aconseguir aprovar amb un molt ampli consens parlamentari algunes de les lleis més importants d'aquelles dècades:

- la Llei de Museus (Llei 17/1990, que retornava a la Generalitat el paper gestor que va perdre durant la dictadura);
- la Llei del Sistema Bibliotecari de Catalunya (Llei 4/1993, que va construir el marc integral per al sistema global, de la Biblioteca de Catalunya al Sistema de Lectura Pública, les biblioteques universitàries o les especialitzades); i
- la Llei del Patrimoni Cultural Català (Llei 9/1993, que va ser precedida pel Decret sobre intervencions arqueològiques, de 1991, que les racionalitzava dotant-les d'un instrument modern d'acord amb les noves tendències arqueològiques).

Totes tres, cal recordar-ho, encara vigents al 2025, més de trenta anys després!

En aquest context, va redefinir la Junta de Museus com a òrgan rector de les línies museístiques generals a Catalunya que calia que seguissin els poders públics, amb la Generalitat al capdavant.

També va dirigir el desplegament de part de la Llei d'Arxius, sobretot pel que fa a l'expansió de la xarxa d'arxius comarcals, amb l'objectiu que estigués enllestida el 2005.

Realment, impressiona repassar aquesta tasca d'ordenació legislativa i de construcció d'infraestructures culturals nacionals que va liderar, amb equips extraordinàriament professionals molt sovint creats *ad hoc*.

En una entrevista de 1994, li van recordar: “De vostè diuen que és esquerp, desconfiat, negociador, bon gestor...”. El Dr. Carbonell, amb la seva ironia habitual, només va comentar: “Tot això que em diu, m’agrada”.

#### **[4. El director del Museu Nacional d’Art de Catalunya]**

El 1994, sent encara director general de Patrimoni de la Generalitat i president de la Junta de Museus, va ser nomenat director del Museu Nacional d’Art de Catalunya, en substitució de Xavier Barral, destituït a causa d’una gestió –per dir-ho suaument– molt polèmica. No tenia encara cinquanta anys, però segurament era l’única persona capaç de redreçar aquell museu, aleshores tancat per unes obres interminables, que semblava maleït.

I ho va fer amb la seva discreció habitual, però també amb la mà de ferro que ja havia esdevingut cèlebre entre els alts directius de la Generalitat. Arran del seu nomenament com a director MNAC, va confessar en una entrevista:

- Jo sempre dic que quan surts massa als diaris, malament. Últimament hi surto massa, i això ja em comença a cansar, perquè em distreu.
- De què el distreu?
- De la feina.

Només vull recordar dues coses:

- Les obres de rehabilitació del Palau Nacional de Montjuïc estaven empantanegades, fruit de decisions erràtiques, d’escàndols notables i d’actuacions manifestament discutibles. Carbonell va rebre, com a encàrrec principal, el repte de prendre les decisions que calgués per obrir el museu i acabar amb el despropòsit.
- Cal recordar, a més, que al museu, quan Carbonell va ser nomenat director, només hi havia l’art català fins al segle XVIII. L’art dels segles XIX i XX eren a la Ciutadella, al Museu d’Art Modern, i que l’Ajuntament de Barcelona tenia l’ocurrència peregrina de portar els fons al Convent dels Àngels. Carbonell va donar forma al projecte museològic unitari integral des del romànic fins a l’art dels anys 40 (amb les avantguardes) i fins als nostres dies amb les col·leccions, esplèndides, de fotografia, restaurant així la continuïtat històrica de l’art català del segle XI al segle XXI: una continuïtat que havia estat esbocinada i fragmentada pel franquisme, i que el Dr. Carbonell volia mostrar en relació amb una trama mil·lenària de complicitats en l’art europeu. La seva divisa va ser, des del principi: “En aquest museu s’ha d’explicar la història de l’art d’un país”.

Sota la seva direcció, es van acabar les obres de rehabilitació del Palau Nacional.

El romànic va obrir les portes al públic el 1995. El gòtic, el 97. I el museu, ja complet, amb Renaixement i Barroc, XIX i XX, el 2004, en el que alguns, molt justament, van qualificar d'un autèntic d'esdeveniment cultural europeu.

#### **[5. La Universitat de Girona: cloenda]**

Amb el MNAC ja reobert i amb el discurs unitari de l'art català restaurat, el 2005 va deixar la direcció del museu i l'any següent es va incorporar a la seva càtedra de la Universitat de Girona, on va tancar una molt dilatada carrera investigadora i docent, marcada pel rigor professional, en el camp de la història de l'art català i de la museologia amb uns anys en què els estudiants de la UdG van poder beneficiar-se del privilegi de la seva extraordinària expertesa. El conjunt de les seves aportacions són avui considerades una referència pels especialistes i professionals del sector.

Hem volgut subratllar també la magnitud de la seva aportació *pràctica* en l'àmbit de les polítiques culturals i la gestió museística, poc valorades pels que pensen que la feina d'un professor universitari s'hauria de recloure dins dels murs de la universitat, però fruit, sens dubte, en el cas del Dr. Carbonell, del seu íntim però rotund compromís amb la cultura catalana i amb el país. La seva concepció del coneixement i del saber tenia una indiscutible vocació de servei públic i d'ambició transformadora de la realitat.

Avui, en la figura del professor Eduard Carbonell, recordem i homenatgem tota una vida dedicada a l'estudi i la investigació amb rigor, compromís i generositat. I, si em permeteu, recordem també l'amic i un conversador franc i atent, dotat de la cada cop més estranya virtut de saber escoltar, que ha deixat una empremta inesborrable en el món universitari, a la Universitat de Girona i en el cor dels que en formem part i que, a més, vam tenir el privilegi de conèixer-lo i de treballar amb ell. El país i la nostra Universitat li deuen molt. I és de justícia reconèixer-ho i vindicar-lo.

Per a molts de nosaltres, que (com canten els de Zoo) busquem tantes respostes que, de vegades, oblidem les preguntes que ens havíem fet, el professor Carbonell continuarà sent referent, exemple i brúixola, i de forma molt especial per als qui ens dediquem a les humanitats des d'una perspectiva humanista, i això no és una reiteració.

Moltes gràcies.

Girona, 23 d'octubre del 2025